

klager han: »Det er altsaa den velsignelse, som den tekniske tænkningens vidundere har bragt over menneskeheden! Gammelt had er forblevet, nyt har overalt hobet sig op, og af denne substans skal vor arme verden, det vil sige de mennesker, som bebor den, opbygge en ny kultur. Det er den samme ulyksalige menneskehed, som aldrig kan slippe sin hede længsel efter fred, frihed og humanitet« (s. 160). Hvad H. mener om vejene til helbredelse, maa man læse hos ham selv. Kun disse citater skal gives: »Ser man i kulturen en gennemlevet realitet, saa følger det næsten af sig selv, at den kun kan opstaa og altsaa ogsaa genvinde sin sundhed i personligheden. Dertil behøves der et fællesskab, hvis livsform begunstiger personlighedens udfoldelse og udvikling« (s. 163). »Overalt findes der millioner mennesker, hos hvilke en trang til ret, en sans for orden, ærlighed og frihed, for fornuft og troskab og tro er levende. Disse mennesker kan ikke sammenfattes under begrebet demokrater, socialister eller noget andet skema. Lad os hellere betegne dem med et ord af langt ædlere klang, end der tilkommer nogen som helst politisk kategori, og lad os kalde dem *menneskene af god vilje*, »*homines bonae voluntatis*«, som Vulgata udtrykker det« (s. 198). — H. rækker her haanden til Jules Romains, som han andet steds gør det til Aldous Huxley.

C. O. Bøggild-Andersen.

Ulrik Frederik Gyldenløve, »Hans høje Excellence«, har baade som Norges initiativrige statholder, som præsident i kommercekollegiet, som medlem af konseillet og admiralitetet og paa anden maade spillet en saa fremtrædende rolle under vore to første enevoldskonger, at det maa staa som en opgave for dansk-norsk historieskrivning at faa hans indsats i dobbeltrigets udvikling belyst paa én gang alsidigt og sammenfattende paa grundlag af alle bevarede primære kilder.

Lad det være sagt med det samme, at det værk om G. som menneske og statsmand, som den 73-aarige fhv. expeditionsskretær i Kongeriget Danmarks Hypotekbank, fideikommisbesidder O. v. Munthe af Morgenstjerne har udarbejdet: *Ulrik Frederik Gyldenløve* (Kbh. 1944, 265 sider. Udgivet med Støtte af Carlsbergfondet), ikke opfylder de fordringer, der maa stilles til en videnskabelig Gyldenløvebiografi. En grundsvaghed gør han selv opmærksom paa i sit forord, nemlig den, at han paa grund af krigsforholdene ikke har kunnet foretage arkivstudier i Norge, »hvorfor de forskellige norske videnskabelige Afhandlinger i særlig Grad har maattet benyttes, hvor Gyldenløves Virksomhed

som Statholder er behandlet i nærværende Skrift«. Da G.s hovedindsats falder i nordriget, er dette i virkeligheden blevet skæbnesvangert for bogens karakter af selvstændig videnskabelig fremstilling. Hertil kommer, at det er ret begrænset, hvad forf. har benyttet af norsk trykt literatur vedrørende sin helt og hans virksomhed. Hans hovedkilder er Osc. Albert Johnsens og Sv. Steens fremstillinger af G.s statholdertid i »Norges historie« V, 1 (1911) og »Det norske folks liv og historie gennem tidene« V (1930), J. Gulowsens »Gyldenløvefeiden«, N. P. Jensens »Den skaanske Krig« og L. Daaes »Det gamle Christiania«, suppleret med et langt fra udtømmende udvalg af arkivalier i Det danske Rigsarkiv og spredte oplysninger fra andre trykte værker. Johnsens øvrige mange bidrag til denne tids norske historie synes at være ham ukendt, og det samme gælder Edv. Bulls og Valborg Sønstevalds »Kristianias historie«, Halvdan Kohts paa ny synspunkter saa rige afhandlinger til belysning af økonomisk-sociale brydninger i enevældetiden, Steens bøger om Kristianias posthistorie og om Kristiansand, Tord Pedersens Drammenshistorie, Roar Tanks »Under krigsfare og skattetryk« og den sammes bidrag til »Den norske søfarts historie« I, Schiøtz' og Munthes militærhistoriske arbejder, Yngvar Nielsens Bergenshistorie, »Norsk biografisk leksikon« og endnu meget, meget andet.

Hovedgrundlaget for skildringen af G. som dansk statsmand er A. D. Jørgensens og Fabricius' Griffenfeldbiografier og (for den ydrepolitiske histories vedkommende) Laursens traktatværk. Hvad der gives derudover fra trykte og utrykte kilder er ret pauper og lidet selvstændigt bearbejdet. Hovedværker til tidens danske historie som C. Christiansens »Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie« og »Formuesforhold i Danmark«, Edv. Holms »Danmark-Norges indre Historie« og J. Lindbæks udgave af »Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie« kender forf. ikke, og han gaar uden om Albert Olsens og andres bidrag til dansk erhvervslivs og erhvervspolitikens historie i det 17. aarh.s anden halvdel i »Danmarks Søfart og Søhandel«, »Dänische Wirtschaftsgeschichte« og andre nyere arbejder, bl. a. »Dansk biografisk Leksikon«. De vigtige spørgsmaal om forholdet mellem købstads- og bondehandel i Norge, om bøndernes ydelser til kronen og godsejere, om krongodssalgets økonomisk-sociale virkninger, om G.s norske skibsfartspolitik, om hans virksomhed i kommercekollegiet og hans forhold til sin næstkommanderende her Jens Juell og om hans standpunkttagen til de ydrepolitiske problemer er helt dilettantisk behandlet. Naar hertil føjes, at forf. afholder sig fra enhver selvstændig vurdering af G., men nøjes med i slutnin-

gen af sin bog at citere Johnsens, Tanks, Carl Deichmanns(!) og Gulowsens domme, at overhovedet ingen svenske arbejder ses at være benyttet, at ordet og begrebet »merkantilisme« ikke forekommer i bogen, at hans kendskab til almindelig europæisk historie er yderst mangelfuldt (han taler til ex. om en fransk-hollandsk krig i 1660'erne), og at hans redegørelse for kilder og litteratur er under al kritik, er det første større sammenfattende værk om G. egentlig allerede tilstrækkeligt karakteriseret.

Et par punkter — til dels tilfældigt valgte — til belysning af forf.s kildebenyttelse og metode skal dog fremdrages. S. 19 erklærer han: »Om Gyldenløves Ophold i Spanien [1663] foreligger der ingensomhelst Efterretninger, ikke engang i Gesandtskabsindberetningerne«. Dette er galt. Der findes i Hannibal Sehesteds gesandtskabsarkiv fra ambassaden til Frankrig 1662—63 flere breve, som kaster interessant lys over G.s Spaniensophold, bl. a. hans overenskomst med den spanske regering om at hverve tropper for den. Det kan i denne forbindelse nævnes, at forf. ikke kommer ind paa det interessante spørgsmaal om forholdet mellem G.s og Sehesteds reformvirksomhed i Norge, der bl. a. belyses ved breve, vexlede mellem de to mænd (i statholderskabets arkiv), og paa den rolle, som den bemærkelsesværdige Niclas Poulsen, i Hannib. Sehesteds statholdertid »rigens skriver«, jan. 1661 sammen med kontributionsforvalter Johan Garmann landkommissær i Akershus stift, 1667—70 kommissariatets bogholder og 1671—74 assessor i skatkammeret — en mand, hvem ærkebiskop Hans Svane i okt. 1663 tilskrives »en ærlig intention til Hans kongl. Majt.s interesse af muligste flid at befordre« — og andre norske (bl. a. den begavede Johan Garmann) har spillet som traditionsformidlere og kendere af norske forhold. Ogsaa landkommissariatets betydningsfulde historie, som Christiansen har skitseret (Bidrag I, 165 ff.; II, 232 ff.), forbigaas helt. Og der gaas utilladeligt let hen over forholdet mellem G. og de civile myndigheder paa den ene, den kommanderende general i Norge Claus Ahlefeldt og generalkrigskommissær Erik Banner paa den anden side, et forhold, hvorover Christiansen kaster et værdifuldt strejflys (I, 170 ff.), og som har sit sidestykke i kampen mellem »martialister« og borgerligt-civile synsmaader i Danmark. — S. 20—21 røber forf. uvidenhed om, at specialinstruxen for G. som norsk statholder er trykt i Aarsb. fra Geheimearch. II, 172—73. — S. 23 debiteres, at det norske folk 1664 »talte omkring 40.000 Sjæle«. — S. 55 siges, at G. »kort efter Regeringsskiftet« (1670) købte ladegaarden Østrup i Asminderød sogn af »Dronningens Kammer tjener, Jacob Pederson«. Forf. ved altsaa ikke, at Jacob Petersen,

der var dronning Sophie Amalies, ikke hendes svigerdatters kamertjener, allerede i 1664 forlod dansk høftjeneste. — S. 90 nævnes, at der efter den skaanske krig oprettedes en stilling som kommerceinspektør i Norge. De ældre kommerceinspektører, behandlede bl. a. af Bull-Sønstevoold og Christiansen, omtales ikke. — I skildringen af forholdet mellem G. og Schumacher-Griffenfeld gør forf. sit yderste for at fremstille de to mænds venskab — der uden tvivl, trods den fæde »jeunesse dorée«-smiger, hvormed de oversavlede hinanden, først og fremmest var af politisk natur — som hvilende paa en aldrig svigtende gensidig loyalitet. Naar G. under den vanskelige ydrepolitiske situation i maj 1673, hvor de to venners synspunkter støttede kraftigt sammen, pludselig fik ordre til at rejse til Norge, var det i følge forf. i overensstemmelse med hans eget ønske (s. 133). Den s. 120—21 citerede brevveksling mellem de to herrer, G.s iver for kort efter ankomsten til nordriget at blive amtmand over Frederiksborg og Kronborg amter (s. 135) og vicestatholder Ove Juuls dagbogsindførsel fra maj 1674 om, at G. »vilde selv gerne vaaren til Danmark igen« (s. 150) støtter ikke denne teori.

Med den korrekte gengivelse af egennavne kniber det mere end én gang. Lad »Sigurd Jorsafalar« (s. 44) passere som trykfejl (i saa fald dog meget ondartet). »Sir Clifford« (s. 47, for: Sir Thomas Clifford) kan næppe være det. Og man studser unægteligt, naar det s. 76 fortælles, at G.s skib »Güldenlew« 1692 paa hjemfart fra Frankrig opbragtes af en engelsk kaper i Kanalen og førtes »ind til Dortmund«.

Det er muligt, at de oplysninger, der i bogen gives om G.s familie- og ejendomsforhold, vil vise sig holdbare. Skildringen af hans statsmandsgerning har som helhed ingen selvstændig værdi.

Den kritik, som her er givet, retter sig ikke mod den gamle, nu afdøde forfatter, som sikkert har ydet sit bedste, og hvis evner som fortæller fortjener ikke ringe anerkendelse. Men der staar bag paa bogens titelblad »Udgivet med Støtte af Carlsbergfondet«. Det kan ikke nægtes, at der blandt yngre danske historikere har været en følelse af, at vort største og fornemste videnskabelige fond i de senere aar i nogen grad har forfordelt den fædrelands-historiske forskning ved sine understøttelser i sammenligning med de matematisk-naturvidenskabelige og filologisk-lingvistiske fag. Her er understøttelsen ydet til et værk, som i videnskabelig lødighed ligger under de antagne magisterkonferensspecialeafhandlinger og mange af de specialeafhandlinger til skoleembedsexamen, som anm. har kendskab til. Ansvarer herfor kan ikke hvile paa Carlsbergfondets direktion, som jo ingen historikere tæller blandt

sine medlemmer. Man kan ikke undlade at spørge, hvor det da hviler. Der rejser sig ogsaa det sporgsmaal, om fondet nu, da det har ydet sin støtte til fremkomsten af et helt ufyldstgørende arbejde om en af dansk-norsk histories fremtrædende statsmænd, vil afvise understøttelse, naar en forsker, som magter opgaven, melder sig med det værk om Gyldenløve, som stadig er et desideratum.

C. O. Boggild-Andersen.

General H. U. Ramsing, der gennem en lang Aarrække viede sine Kræfter til et Studium af Københavns Topografi og Historie, dels i Marken ved Gravninger i Københavns Undergrund, dels i Arkiverne, naaede inden sin Død foruden sit store Værk »Københavns Historie og Topografi i Middelalderen« at faa publiceret to Bind af *Københavns Ejendomme 1377—1728 (Oversigt over Skøder og Adkomster. I Øster Kvarter (1943), II Strand Kvarter (1943))*.

Hensigten med det foreliggende Værk, der efter Planen skulde omfatte alle Københavns gamle Kvarterer, er at give Oplysninger om Ejerskifter og andre Ændringer vedrørende hver enkelt Ejendom fra den første samlede Fortegnelse fra 1377 og op til den store Brand i 1728.

Mens Ramsing i det først udkomne Værk hovedsageligt støttede sig til Resultaterne af Udgravninger og Opmaalinger, bygger han i det nye Værk overvejende paa skriftlige Kilder. For den ældste Tids Vedkommende er Hovedkilden Ejendomslisten i Roskildebispens Jordebog, der suppleres med de nu i »Københavns Diplomatarium« samlede Skøder. For den senere Tid har Hovedskatslisterne fra 1645 og Grundtaksterne fra 1653, 1661, 1668, 1677, 1689 og 1717 samt Designationerne fra 1728 over henholdsvis nedbrændte og ikke nedbrændte Ejendomme været Hovedkilderne, desuden er Panteprotokoller, Skødebøger, Raadstuedomprotokollerne samt Kirkernes, Hospitalets og Universitetets Lejebreve og Jordskyldslisters benyttet.

Værket er forsynet med Sted- og Sagregister, Tabel til Jævnførelse af ældre Matrikulsnumre med de nugældende og Kort over de paagældende Kvarterer udarbejdet paa Grundlag af Matrikelen af 1689 af H. U. Ramsing, samt Matrikulskort fra 1888 udarbejdet af V. F. A. Berggren.

Hvert af Bindene indeholder en kort Redegørelse for de i Kvarteret forekommende Gader, Stræder og Gange. Derefter følger en Gennemgang af de enkelte Ejendommers Historie fra 1377 til 1728. Ejendommene er ordnede efter Numrene fra Matrikelen